

פרשת השבוע על פי אור החיים הקדוש

לע"נ הורי ר' אליהו בן בת שבע ז"ל אליהו
לאה אירן בת טאוס ז"ל

פרשת וישלח

1. חסד, אמת, רחמים, צדקה

ובדרך רמו יכוין הכתוב לרמז ג' זמנים שישתנו בהם בני עשו. הא' יהיו יעקב ועשו במדת האהבה, והוא אומר עשו אחיו וזה היה עת החורבן, והגם שהיה זמן שהיה אדום תחת ידי ישראל זה היה זמן מועט. והב' מזמן שנחרב הבית עד עת קץ שעשו במעלה גדולה ואין מעלת ישראל נכרת לפניו, והוא שרמו כאומר ארצה שעיר בפת"ח תחת אל"ף להראות מדרגה עליונה. והג' בימים המקווים לנו שתהיה אדום ירשה, והוא אומר (וימיה כו יח) שדה אדום כשדה תחרש:

ה. ויצו אותם לאמר. צריך לדעת למה הוצרך לומר "לאמר" אחר שאמר כה תאמרון לעשו. ואולי שיכוין לומר שיאמרו אליו שהוא צוה להם לומר אליו בסדר הזה. שזולת זה יחשוב כי השלוחים הם האומרים בנוסח זה לחושכם כי הוא הבכור בכורתו, ומן המוסר לדבר כן ולא יצאו הדברים מפי יעקב, לזה צוה אליהם שיאמרו כי הוא אמר כדברים האלה, וקראו ארון עליו שבזה יסיר קנאה ושנאה:

ובזה נחה דעתי למה יזכיר יעקב עשו בשם ארון שלא בפניו יגדיל עליו חלק הרע ח"ו, ולפי מה שכתבתי הם דברים הנאמרים לעשו החניף לרשע כדי שלא יכנס עמו במלחמה:

יא. קטנתי וגו'. אומר מכל החסדים ואח"כ מכל האמת, ומן הראוי היה לו להקדים האמת ואח"כ החסד, שהוא לפנים משורת הדין. נתכוון לומר שחסד אל אין כח באדם לשלם לאל עליון ואילו יקרא אמת, כי אין לו תשלום מאדם, כאומר (איוב לה ז) אם צדקת מה תתן לו, וכפי זה יקרא חסד של אמת, על דרך אומרים ז"ל (כ"ר צו ה) חסד העשוי עם המתים קרוי של אמת:

עוד יכוין לומר ב' פרטי הטבה, האחד החסד שנתחסד עמו ה' ברוב טוב, והב' שהעמידו בידו ולא נתנו ללכן לגחלו ולחומסו ושמר לו האמת, פירוש שהעמיד בידו את החסד:

י. עיין רש"י להלן (מו כט) חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לחשולם גמול עכ"ל. יא. בספר סגולת משה, אור הגנוז, אור יקר, כולם מגיחים שצ"ל "להיותו בחירי". ובספר נד למאור פירש ח"ל ר"ל לפי שהאדם בן בחירה חפשיה, יוכל לפעמים להזיק לאיש שה' חפץ היטיב לו, ולכן מוכרח ה' כביכול לרחמיהו תמורת הנחסר.

י. נחמיהו וצדקתו

עם לבן גרתי וגו'. צריך לדעת מה מודיע בזה. גם מה מודיע בכל מאמר השליחות. ואולי כי מדרך ב' אחים אשר נאמנים הם באהבתם להודיע האח לאחיו את כל אשר יעבור עליו, מהטובות גם מהרעות, כי זה יגיד קורבת הלכות, ולזה סיפר יעקב כל מוצאותיו טובות ורעות למצוא חן בעיניו כשידע כי מאמין בו ונאמן אחרותו:

עוד נתחכם בשליחות זה להודיעו כי אין ראוי להרחיקו. וצא ולמד עם לבן גרתי, וידוע היה לבן בהפלת הרשע והרמאות ואין אדם דר עם נחש (כתובות עב.), ואע"פ כן גר עמו יעקב וזה לך האות הפלגת מעשיו הנכונים וראוי ונכון לקרבו ולאחבו ולחבכו, ולא תאמר שזה היה בזמן מועט אלא ואחר עד עתה, ולא תאמר שהיה פחות עבד לו שלא היה שוה נהים כריסיה' לזה אמר ויהי לי שור וגו' ואע"פ כן הנני מזמין עצמי לעבד לך וקנייני קנייניך, ודברים אלו יתיכרו לב אבן:

י. חסד, אמת, רחמים, צדקה

י"ש לך לדעת כי לפעמים יתחסד ה' עם אדם ויהיה נגזל מהזולת להיות בחירו' וה' ישוב ורחמיהו תמורת הנחסר, והנה מציאות זה הוא חצי נחמה לנגזל ולא נחמה שלימה כי תמיד חושב בחסרונו אשר גזלו הגולן לב' סיבות, האחת שיחשוב כי אם לא היה גחלו היה לו לתוספת הגזול והנוסף, והב' על כל פנים יכאב לבו על הגולן אשר עשה והזליה, מה שאין כן אם יעשה ה' השלמת הגזילה מהגולן עצמו שיוציא בולעו מפיו נחמה זו נחמה, והוא מה שעשה ליעקב שהיה משלם לו מנכסי גולן עצמו הוא לבן דכתיב (לעיל לא ט) ויצל (ה) אלהים את מקנה אביכם ויתן לי, שהיה מוציא בולעו של לבן מפיו ומחזיר ממונו של יעקב, והוא אומר "ומכל האמת", ונכון:

י. עיין רש"י להלן (מו כט) חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לחשולם גמול עכ"ל. יא. בספר סגולת משה, אור הגנוז, אור יקר, כולם מגיחים שצ"ל "להיותו בחירי". ובספר נד למאור פירש ח"ל ר"ל לפי שהאדם בן בחירה חפשיה, יוכל לפעמים להזיק לאיש שה' חפץ היטיב לו, ולכן מוכרח ה' כביכול לרחמיהו תמורת הנחסר.

כג. בני לאה בכור יעקב וגו'. טעם שהוצרך להודיע היותו בכור יעקב, לומר שלא תחשוב בו דבר בלתי הגון דכתיב בסמוך וישכב את בלהה, כי לא שכב ממש, והראיה שתזר ומנאו עם שאר אחיו, דכתיב ויהיו בני יעקב שנים עשר, ולזה רשם ואמר בכור יעקב כי הוא בכור יעקב, ולהיותו טיפה ראשונה של יעקב, בחינה זו תשרש בו הרחקת התינוב ולא תחרשו:

עוד ירצה כי לצד שהודיעוהו כי עשו מערים להראות אחוה והוא שונא, ירא יעקב שלא להכין עצמו למלחמה שמא עשו יהרגוהו ואין בידו של יעקב כלי קרב, ולהכין עצמו בכלי קרב ויצר לו, כי אפשר שלא יעשה עשו רע, וכשיראהו מוכן בכלי קרב יאמר עשו הלא יעקב הוא דורש רעה וכוה יחדש שנאתו, ולזה נתחכם ויחץ וגו' פירוש חיצה העם, חצי הראשון מראים פני אהבה וחביבה כאחיו, וחצי מחנהו מוכן ומזויין:

ט. ויאמר אם יבא וגו'. פירוש אם יבא עשו במלחמה והכה מחנה הראשון, יהיה מחנה ב' שהכין למלחמה לפליטה, כשיתחיל הוא ויראה כי הוא שונא יהיה ודאי מחנה הפליטה שהכין בכלי זין ויפלט עצמו, ואולי שגם מחנה הראשון ימלט לכל יכלהו, והכל עשה יעקב בהחבונות לכל יצטרך לנס וה' יגמור בעדו:

י. חסד, אמת, רחמים, צדקה

כדיכו. ויהרגו כל זכר. ואת חמור וגו'. קשה למה יהרגו מי שלא חטא. ועוד למה לא הקדימו כבעל עבירה תחילה:

אכן הנה בני יעקב לא היה ברעתם להרוג אלא בעל עבירה אלא שכל בני העיר רצו לעמוד בפרץ כנגדם לכל יהרגו מלכם, אשר על כן הרגום מדין רודף, והוא אומר "ויהרגו כל זכר", ובוה השיגו להרוג את חמור ואת שכם, חולת זה לא היו יכולין לנקום נקם מהמתויב להם מיתה:

עוד טעם שהרגו "כל בני העיר" לצד שהם היו בעור שכם לגזול דינה, ובני נח מחויבים מיתה על הגזל אבל על העריות אין חיוב כי דינה לא היתה אשת איש:

ותמצא שאמר הכתוב (בפסוק כז) אשר טמאו אחרתם הרי כינה המעשה לכולם הא למדת שיד כולן שוה בגזילה. וטעם שלא אמר "אשר גזלו אחותם" שהוא עיקר העון שעליו נתחייבו מיתה, לומר שהיא גזילה שאינה כהשבה. ונפקא מינה אם לא טעם אשר טמאו לא היו עושים משפט גמור להרוג כל זכר, והגם שבן נח שגזל אינו נפטר ממיתה בהשבון, עם כל זה לא היו בני יעקב הורגים, ומידי דהוה כמה מהאומות עברו דת המצות, ואין אחריהם על בני יעקב, כי אין כח בהם, וכמו שאמר יעקב (פסוק ל) עכרתם אותי וגו' ואני מתי מספר, אלא לצד הנבלה שעשו שטמאו לזה לבשו קנאה:

יחזקאל יקרא שמך וגו' כי אם ישראל.

צריך לדעת מה נשתנה יעקב מאברהם כי הקורא לאברהם אברם עובר בעשה אבל הקורא לישראל יעקב אינו עובר (כירות יג), והגם שרו"ל אמרו (שם) כי יעקב אהרורה קרא, ולמה לא נלמוד ממה דאהרורה ליעקב הגם שאמר בו לא יקרא ואהרורה כמו כן באברהם:

17 לא יקרא שמך וגו' כי אם ישראל. צריך לדעת מה נשתנה יעקב מאברהם כי הקורא לאברהם אברם עובר בעשה אבל הקורא לישראל יעקב אינו עובר (כירות יג), והגם שרו"ל אמרו (שם) כי יעקב אהרורה קרא, ולמה לא נלמוד ממה דאהרורה ליעקב הגם שאמר בו לא יקרא ואהרורה כמו כן באברהם:

18 כז. בני יעקב באו וגו'. פירוש כולן יחד, נתכוון הכתוב לומר טעם כזית כל נכסי העיר וגו', כי נוגע הבושת לכולן וצריך שיטלו כנגד בושת כל אחד, וכמו שכתב הרמב"ם פ"ב מהלכות נערה בתולה (ה"ה) ח"ל רואין בית דין מעלתו ומעלתה ושמן כמה ממון ראוי לאביה ולמשפחתה ליתן ולא יארע להן דבר זה מאדם זה וכמוהו חייב לשלם ע"כ, והאחים בכלל המשפחה, לזה נתקבצו יחד לערוך שיעור הראוי לבושת כולן ויבזו את כל העיר, ואין כדי בה לערך בושתם ולקחו הכל לזכות יעקב אביהן, כי לו נוגע. והגם שדנו בהם משפט מות לא אמרינן בכני נח קים ליה בדבריה מיעניה:

19 כח. ויהיו ימי יצחק וגו'. טעם שלא הזכיר חיים ביצחק כמנהג הכתוב באברהם ויעקב, וגם ביוסף הזכיר חיים דכתיב (להלן נב) ויחי יוסף. ואולי כי להיות שמיום שנולד עד העקידה לא היתה לו בת זוג ואמרו ז"ל (קהלת רבה פ"ט ד"ה ראה חיים) השרוי בלא אשה שרוי בלא חיים, ומעת העקידה אמרו ז"ל (ב"ר סה י) שהתחילו לכהות עניו, לזה לא הזכיר בו חיים:

20 ויראה כי יש טעם נכון, והוא למה שקדם לנו כי שמות בני האדם הם שמות נפשיות וה' שם שמות בארץ ודרשו ז"ל (שם ז: וכו') והנה יעקב יהיה שם נפש שהיתה לו, ולזה הגם שניתוסף בו רות אלהים הנקרא "ישראל" לא מפני זה אבד הראשון והרי ישנם לראשון גם שני ויכול הוא ליקרא "יעקב" ואין ראוי שיעקר שמו הראשון לחלוטין, מה שאין כן אברהם כי גם אחר שינוי שמו לעילוי לא נעקר שם הראשון כי יש בכלל אברהם אברם, ולזה יצו האל לקרות לו בתמידות אברהם, ואין עקירה לראשון כי בכלל אברהם אברם, ואולי כי זה רמז הכתוב בדברי הימים (א א כו) אברם הוא אברהם. וכפי זה אומרו לא יקרא שמך עוד וגו' פירוש לבד אלא "גם ישראל". גם דייק באומרו לא יקרא שמך עוד ולא אמר לא יקרא עוד שמך כמו שאמר באברהם (לעיל יז ה) והבן:

21 כז. אלה בני אצור וגו'. ירמו הכתוב על דרך אומרים ז"ל (ילקוט משלי תקל"ד פסקא אורך ימים בימינה) אמרה תורה מפני מה בני עניים אמר לה הקב"ה להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא (משלי ח כא), פירוש כי באמצעות יסוריהן בעולם הזה ירבה אוצרות בעולם הבא, והוא אומרו אלה בני אצור פירוש אותם שחפצים לאצור אוצר בטוב הנצחי צריכין בעולם הזה לסכול יסורין בלהן וגו':

22 כח. ודרשו שם אל תקרי שמות אלא שמות. ועיין מה שכתב בזה רבינו בספרו חפץ ה' וז"ל כל השמות שקורין האבות לבניהם, הם הם השמות העקריים שקורא ה' לנשמה בעולם העליון, וה' נתון בלב האדם לקרות השם שהוא לבניו, לזה שם יעקב שם שקרא לו אביו אי אפשר שישתנה. ועיין מה שכתב רבינו להלן (דברים כט יז, לא א).

23 ב. בלהן, מלשון בלהל ופחד. (סגולת משה).

24 א. ראינו בספר הנפלא רב יב"י פרשת מקץ בשם ילקוט הראובני שיהיו ימים ארוכים מאד שיקים שמחנו כימות עניתנו. ובסנהדרין (צט). איחא ימות המשיח ז' אלפים שנת. (סגולת משה).